

Начерки олівцем

Клим Поліщук

I. Мазурська нічка

В маленькій кімнаті, що на горищі мазурської хати, було чудно. Сотник і полковник сиділи коло стола і чаркувалися. Підсліпувате світло саморобного каганця хвилювалося й гонило по їх лицях сумні тіні. **Я** сидів коло вікна на якійсь поламаний канапі і дивився в п'тьму чужої ночі. В бурянім гомоні розгнужданого вітру вчувалася весна.

— Дай, Боже, щастя! — промовив сотник з мужицьким захопленням, вихиляючи чергову чарку.

— А нашої Україні—долі! — зітхнув на те полковник, вибиваючи пальцями по столу старорежимну "зорю"

Сотник поставив чарку на стіл, а сам так і скипів:

— Що ви ото тарабаните там, чорт би вас узяв! Ви ж знаєте, що в мене нерви!..

— І дим атєчества нам сладок і прїятєн...—спокійно озвався полковник.—Згадую свій кадетський корпус і само собою тарабаниться...

Сотник презирливо чмихнув і повернувся до мене:

— Чи не здається вам, земляче, що все це вигадка одна?..

— Що саме? — спитався я його.

— Ну, як то що?—здвигнув він плечима. — Я, ви, полковник оцей і все те, що ми робили раніш і робимо досі!..

— Чому ви так думаете?

— А ви, ліпше, придивіться у вікно та самі над цим подумайте! Хіба ж такою має бути дійсна ніч?!

Встав від стола і підійшов до мене. Полковник стежив за ним понурим поглядом і журно хитав головою:

— Зариваєтеся, чоловічина, зариваєтеся!..

Сотник притис чоло до шиби маленького віконця і закам'янів наче. Дивився на таборові вогники за дротами і, хвилинами, його плечі нервово здригалися, а з уст виривався придушений шепіт:

— Вигадка... звичайно, вигадка, бо де ж таки видано, щоб я з Полтави та сидів у Ланцуті?.. Страшна вигадка!..

— Ніякої вигадки! — голосно сказав полковник. — Звичайнісінька гірка дійсність... Просто були собі й були, служили всім і служили, а як взялися самі за господарювання, так... Словом сказати, виявилися нездібними до того, щоб без усякого терпіння...

— Нездібні?!—скрикнув сотник.—Нездібні, га?! Так за що ж ми тоді поневіряємося тут, за цими дротами?.. **Я** вас питаюся, за що?..

— За те саме, що нездібні... — всміхнувся полковник, але в той же час на його лице важко впала розгярячена долоня сотника.

— Ось тобі, старорежимна гидото! — прохрипів майже. — Тепер знатимеш, як стоїка собою являти!

—Моя честь!..—простогнав полковник і, якось дивно, спочатку присів додолу, а потім підвівся великим і хижим звіром.

— Задушу! — заскреготав зубами.

Я став між ними:

— Тихо! Не робіть шуму, а то завтра знову будете там!

Показав їм рукою за таборові вогники й відступився до порога.

Полковник мовчки опустив руки, а сотник упав перед ним на коліна.

—Пане полковнику! Пане полковнику!—кликав крізьсльози. — Ви вдарте мене і мені легше стане... Ви вдарте, бо я не хотів... **Я** не винен... То мені з цієї ночі сталося так...

—Все одно вже... Все одно честі в нас немає...—шептав зворушено полковник, тримаючись за ліву щоку.—**Я** розумію... Все розумію. .. Бити вас не треба... Давайте ліпше ще по одній!..

Встали. Налили собі й мені по самі вінця, а потім підійшли обоє до вікна і промовили разом:

— За твою погибель, мазурська нічко!

Раптом випустили з рук чарки, впали друг другу на груди і разом тяжко заридали.

Я все ще стояв коло порога і, крізь їх ридання, чув за стіною могутній гомін першого вітру чужої весни...

1921 р., березень

II. Блакитні сні

Як тільки сходило сонце і його перші промені спалахували на хресті містечкового костюлу в таборі інтернованих, що знаходився майже коло самого містечка, зачинали пити каву. Це була безсмачна, брудна й смердюча юшка, але трохи тепла, а тому й приємна. В цей час по бараках починав ходити малий хлопчина в "австріяцькій" шинелі і продавав папіроси: старшинам штука по дві марки, а козакам — по марці...

Ніхто гаразд не знав, звідки він, як його імення і чого він тут, але всі любили й берегли його, бо був дуже бідний і напрочуд слухняний та ніжний. Раз почав було оповідати про смерть свого батька, але не закінчив і розплакався...

—Так, значиться, ти помститись хочеш?—питали його старі вояки, довідавшись про трагічну смерть батька від руки ворога.

— Ні! Я хочу за всіх боротися!.. — відповідав хлопчина.

—Диви, який малий, а що каже!—дивувалися вголос старі і, потай, навіть пишалися цим.

Продаючи папіроси, соромливо всміхався чогось і ніколи не перелічував тих засмальцьованих марок, які йому давали за його "крам", будучи певним в тому, що ніхто не схоче його обманути...

Одного разу, як тільки стали пити каву, він прийшов без папірос і, не звертаючи

ніякої уваги на загальне здивування, розповів таке:

— Снівся мені сон. Десь вертаємо додому. Йдемо довгими рядами якимись заболоченими дорогами і, замість зброї, несемо коси. Йдемо з полудня, а проти нас буря з півночі. Важко нам і несила нам, бо та буря кидала в очі краплистим дощем та градом, який замерзав на нашому тілі і наше тіло робилося наче шкляним так, що в кожного з нас було видно серце, як воно б'ється. Деякі стомилися й приставали, не бажаючи йти далі, але більшість проте намагалася йти. Нарешті і я вибився з сили і хотів вернутися назад, але коли тільки обернувся, то побачив на небі дивне знамено. По небу, над самісінькими нашими головами, билися й котилися на північ, просто проти бурі, величезні клубки чорних хмар. А там, де ми вже пройшли, було чисте блакитне небо, по якому йшов з парою сивих волів у дерев'янім плузі велетенський мужик у свиті, а зараз же за ним ішло видимо й невидимо якогось чудного війська в залізній одежі. Коли стало на небі це видовисько, так повернулися й ті, що зупинилися, і так ми всі разом стали йти вперед. І чим далі ми йшли, тим більша ставала проти нас буря, тим більше очищувалося за нами небо, тим більше робились ми криштальними, такими, що вже майже в кожного було видно його серце... І час то був дивний: не то день, не то ніч, бо хоч небо за нами було блакитне і ясне, але сонця не було видно і все сяйво було від того дерев'яного плуга, що на небі. І при світлі того сяйва ми йшли по землі, а залізне військо по небу і так верталися додому...

Слухаючи малого, старі вояки чогось зітхали й дивувалися:

— Диви, який ще малий, а які сни йому сняться!..

На другий день, замість папірос, він знову розповів те саме. Слухали вже не так охоче і допитувалися за те, що найбільш цікавило:

— А чому ти, малий, папірос не приносиш?..

— Принесу, як перестане снитися небо блакитне... — відповідав їм.

Але блакитне небо і важка дорога снилася і на третій день, і на четвертий, і так на протязі цілого тижня. За цей час всі вже настільки при звичаїлися до цього, що ніхто вже більше не хотів його слухати.

На сьомий день хлопчина не з'являвся. Ждали його й дивувалися:

— Де ж це наш малий з блакитними снами?!.

Вечором того дня стало відомо, що він кудись зник з табору і ніхто ніде не міг його відшукати.

На другий день весь великий табір гомонів:

— Снівся мені сон... Десь вертаємо додому... — починав один...

— Йдемо довгими рядами...—говорив другий.

— Важко нам і несила нам... — продовжував третій і, десь далеко в кутку, хтось закінчував:

— Ми йшли по землі, а залізне військо по небу і так верталися додому...

Після того довго були мовчазні й замислені і марили тим, що "десь вертаємо додому"...

...Весною, як танули сніги, в трьох верствах від табору на схід сонця, в придорожній

канаві знайдено труп малого хлопчини. Мовчки, як яку таємницю, поховали його поруч тих, що померли з тифу, а як цілком розцвілося, то поодинці викрадалися за дротяну огорожу і, як зачаровані, нерухомо стояли серед чужого поля і марили блакитними снами.

"Все сяйво було від того дерев'яного плуга, що на небі..."

1921 р., 21 березня

III. Білі коні

— їдуть! Знову їдуть!.. — не своїм голосом закричав Стах, кидаючись в обійми Зосі.

Зося, тремтячи всім тілом, як у лихоманці, пригортала його до себе й говорила:

— Заспокойся, любий!.. Ніхто там не їде...

Сама ж напружено прислухалася до голосного гомону весняних вітрів за вікнами, як чудно вони гомоніли. Прислухаючись, чула в тім гомоні важкий гуркіт кованих коліс і стукіт кінських копит.

— Так є... — думала про себе. — І чого їм треба тут?..

Ще тісніше пригорнула його до себе й голосно сказала:

—Тобі спочити треба...

— Як же можна відпочивати, коли вони там?.. — кивнув головою на вікно, за яким гомонів вітер і чорніла ніч.

—їх немає там! — сказала вона і він полегшено зітхнув.

Через хвилину встали і, міцно тримаючись одне за одного, перейшли до другої кімнати, де вже спала їх трьохлітня донечка. Дівчатко було миле і славне, як ті воскові ляльки, що на виставах у магазинах дитячих забавок.

—Глянь, яке воно миле!—показала йому на сплячу дитину.

Він тільки всміхнувся, а сам усе ще прислухався до вітряного шуму і ловив одному йому чутні звуки.

—Та заспокойся вже нарешті!—повернулася вона до нього. — Хіба тільки ти один зробив так?..

— Знаю, що не один тільки я, та що мені з того?! — майже простогнав він. — Ти тільки зрозумій, що я не можу так далі!..

—Якось-то буде!—хотіла вона розважити його, але в той час він перестрашено видивився знову на вікно і скрикнув:

— Гаси світло!..

Загасила лампу і лягла на ліжку коло дитини. Він сів на якийсь стілець і так зацікавився у п'ятні. Сидів і, згадуючи минуле, намагався думати щось. Перед ним, як на екрані, картини його минулого. Дивився на них і починав розуміти жах свого сучасного. Оті привидні білі коні, які щоночі возять навколо станції важку гармату, оті сірі жовніри, що сидять на ній, — зраджена ним стрілецька батарея... І цієї ночі він це добре побачив, дарма навіть і те, що жінка не йме йому віри й старається запевнити його, що нічого такого в цьому з'явищу немає...

— Зоею! — озвався тихо. — Мені здається, що ми мусимо негайно виїхати звідси...

— Куди? — так же тихо спиталася Зося.

—Хоч би й навіть на село до батька... — прошептав він.

Зося здивовано підвелася в п'їтьмі:

— До батька?.. Та ж він вирікся тебе!.. А посади другої такої не знайдеш скоро...

— Що мені з тієї посади?! — зітхнув важко.

Після короткої паузи заговорив знову:

— Тільки от якби так простив мені мій батько!..

— Це його справа!—якимсь чудним і далеким голосом озвалася Зося.—Ми зробили те, що було потрібним для нашого щастя...

— Щастя?!—зойкнув болючо. — Хіба ж оця мука може бути щастям? З ночі в ніч чути й бачити їх, як вони блукають отут, і бути задовольненим собою?.. Це ж нещастя, а не щастя!.. Ти зрозумій тільки, що та гармата, ті коні, ті жовніри — моя батарея, якою я командував і яку так безрозсудно запропастив...

Заломив у п'їтьмі руки й загойдався назад і вперед, як від зубного болю.

Вона ж своє думала і згадувала минуле, коли він був усього лише бідним "руським" учителем на селі, а вона телеграфісткою на цій станції. Одначе, сталося так добре, як не могло б статися навіть тоді, якби вийшла заміж за справжнього поляка. Хіба ж мало тепер таких поляків, що сидять голодними, а от Стах, хоч і русин, а займає таку посаду, що дай Боже кожному приятелеві. Так! Він своїм вчинком цілком заслужив на те, аби жити тихо і спокійно. Адже ж не хто інший, як тільки він спричинився до того, що на цій станції загинула цілком стрілецька батарея, враз зі своєю обслугою, і не для кого іншого, як тільки для неї зрадив їх Стах.

Нитка думок її нагло обірвалася важким стоном Стаха.

— Що з тобою, любий? — схопилася з ліжка.

— Душа болить...—ледве чутно прошелестіла його відповідь.

— Ціхо, любий мій! — обняла його. — Не можна ж так себе нищити!.. Та й нічого там такого немає!..

Він схопив її за руку й потяг до вікна:

— Бачиш! — задрижав його голос.

Зося глянула й затремтіла: в п'їтьмі ночі перед самісінькою станцією просто на залізничній колії стояла запряжена шестернею білих коней важка сіра гармата, а на кожному коні сидів жовнір, як то буває під час походу...

— Matko Boska![*]—зойкнула Зося своєю родимою мовою. — Co to jest?[†]

— Наш гріх перед нашими очами!—закричав він непритомно і, схопивши її за горло обома руками, зачав душити.

Напружуючи всі свої сили, Зося стала боронитися й кликати на поміч...

Він же, несамовито скрегочучи зубами, душив її й душив, а з його горла безперестанку виривалося одне й те саме:

— Гадино ляцька... гадино ляцька...

Коли в помешкання начальника прибіг заспаний його помічник і сторож, то він цілком спокійно заговорив з кимсь невидимим:

—**Я дуже вам** вдячний, що ви не забули за мене, і при першій нагоді задовольню ваше бажання...

Прийшов прикликаний з містечка лікар і зачав щось говорити, але він сказав йому просто:

—Надіюся незабаром цілком вирівняти залежності свого сумління...

Зося, крізь сльози, умовляла його:

— Схаменися, любий мій! Не треба так!..

— Гадаю, що як настане справжня весна, то щось обов'язково мусить статися... — продовжував він.

Тоді його посадили в крісло і так він просидів до самого ранку, розмовляючи із самим собою.

Вранці йшов на Львів "osobowy" поїзд.

—Треба вам негайно виїхати звідси,—сказав до нього лікар.

—**Я** також так думаю...—цілком спокійно озвався він.

Коли опинився сам один в окремому переділі вагона, то відчинив вікно і голосно заспівав:

Гей вернуться тії, Стрільці Січовії...

Лікар, що проводив його аж до місця лікування, сидів осторонь і щось своє думав...

* * *

Проходжуючись по вузькому подвір'ї лічниці і стрівши Зоею, він не зрадив і не здивувався, а сказав тільки одне слово:

— Ну?..

Таємничим шепотом розповідала:

— Все білі коні... Шестеро білих коней везуть одну сіру гармату, а з нею разом і Стрільці Січовії...

Надійшов наглядач і розвів їх по відділах: Стаха до мужського, а Зоею до жіночого.

* * *

Через тиждень на станцію "Zasiemne" прибув новий начальник, справжній поляк, сам десь аж із Королівства. Розпитуючись про свого попередника, зацікавлено слухав оповідання сторожа-русина.

"Та то, прошу пана,—говорив сторож,—пан Стах ніколи не був поляком. Сам він з недалекого села, хлопський син. В часи війни з Польщею був при січових стрільцях і воював з поляками. Але сталося так, що він зрадив своїх і став поляком. Бачите, йому прийшлося захищати від поляків оцю станцію своєю батереєю, а тут була панна Зося, мазурка сама, що ще з-перед війни тут на телеграфі служила, і вони зналися собі... Ото ж вона намовила його зробити так, щоб допомогти полякам збити стрільців, і він це зробив, бо любив її ще тоді, як був тут учителем і не був стрільцем... Потім вони одружилися, а поляки призначили його начальником... Батько його, простий хлоп, як зачув це, то вирікся його, але він нічого собі не робив з того і жив так аж до цього часу... Мали донечку, як ляльочку, але гріх його остався при ньому...

Якось, як стали танути сніги, о самій півночі пан Стах почув гуркіт кованих коліс і

стукіт кінських копит коло станції. Знаючи, що в ту пору нема ніякого поїзда, щоб грюкотів, він дуже здивувався і пішов надвір подивитися. Глянув і ще більше здивувався: перед ним, просто по колії, шестеро білих коней везло важку сіру гармату, а на конях сиділи якісь жовніри. Він скрикнув і то все пропало. Спочатку він думав, що то так йому тільки видалося, але на другу ніч було те саме і так аж до того часу, заки він не придивився добре і не впізнав, що то стрілецька батарея і його бувші товариші, що згинули через його зраду... Тоді він став дуже журитися й так занедужав, що годі було тут сидіти...

Коли ж його забрали до лічниці, то це саме сталося і з панією Зосею, бо вона також стала бачити те саме, що бачив її чоловік. Забрали її звідси, а дитятко сиріткою залишилося. Спасибі вже матечкам[†] зі Злочова, що заопікувалися бідним і взяли до свого захисту..."

— Ну, а як же тепер з тими білими кінями? — запитався новий начальник. — Що, вони вже не з'являються?..

— Та вони, певно, ніколи й не з'являлися, тільки сумління зробило все... — відповів сторож.

— Сумління? — півзапитуюче промовив начальник, але враз махнув рукою і голосно засміявся:

— Ех, хлопцї!.. Що ви варті, хлопцї?!

Сторож-русин здивовано дивився на свого нового начальника і помічав, як по його лиці повільно спливала велика, краплиста сльоза...

1922р., 20 березня

VI. Шпик

Стояв переді мною в присмерку, як тінь замогильна.

— Ви не визнаєте мене? — питався.

— Наче бачив десь... — відповів я.

— Еге ж... — мугикнув він, переступаючи з ноги на ногу.

— Сідайте, — показав йому на стілець.

Він сів і тихо зітхнув. Дивився на нього і відчував тривожний смуток у серці. Він якось напружено стискав під лівою рукою драного картузика, а правою рукою притримував розхристану на грудях "петлюрівську" шинелю, яка заміняла собою всю одіж. Стрижена голова була схилена так, що ледве було видно тупе і виснажене лице, а очі вперто дивилися в землю.

— Вибачте,—сказав я,—але щось не можу собі пригадати...

Не підводячи голови, всміхнувся:

— Цигарки купляв вам, як арештовані були...

— Цигарки?.. Як арештований?.. Коли ж то?..

— Як була ваша влада... Тоді вас за червоного прийняли... — спробував він глянути на мене із-під лоба.

— Ах, так! — озвався я. — Це, здається було позаторішньої весни?..

— Еге ж... — протягнув він. — Тоді, як розстріляли Розу...

- Яку Розу?
- Та оту, що в "Чека" служила...
- Хто ж її розстріляв?
- Та наші хлопці...
- Які хлопці?
- Таз дехвензиви...

Тепер я все згадав. Перед мною сидів не хто інший, як той самий шпик, що колись на протязі цілого тижня обтирав кутки того будинку, в якому я мешкав, заки одної ночі при його "ласкавій" участі я не опинився в темнім льоху блакитно-рожевої контррозвідки. "Шеф" контррозвідки допитувався про якусь таємну друкарню і загрожував шомполами, але цей хлопак був цілком добрий. Нічого злого не зробив він мені на протязі всього часу моєї неволі. Він часто приходив у мій карцер і, як добрий знайомий, розважав мене, розповідаючи про все, що діялося в таємних закутках контррозвідки... Говорив про те, скільки арештовано за минулу ніч, кого розстріляно, а кого тільки "шомполізовано"... Я слухав, дрижав, але вдавав зацікавленого і незмінно звертався до нього з одним і тим же:

- Може б ви мені як-небудь цигарок дістали, га?..

Він нехотячи згоджувався, брав гроші, приносив цигарки і навіть був настільки безкорисним, що завжди віддавав решту грошей.

Одного разу я запропонував узяти їх собі, але він тільки засміявся:

- Тав нас тих грошей!..

Махнув рукою і ще раз засміявся.

- Так багато, чи так мало?—спитався я його.

- Цеї ночі після одного трусу я й не знаю, що робити з ними!..

- Хіба?

- А ви думали! — хитро моргнув він до мене.

Засунув руку в кишеню і показав повну жменю дорогоцінних перстенів.

- Бачите?—спитався.

На широкій і брудній долоні таємничою веселкою грали брильянти, опали, аметисти й рубіни, і я, дивлячись на них, на мить перестав чути й відчувати, а тому й не відповів нічого.

- Сьогодні одного перстень продав і Розі квіток накупив... — почувся його голос.

Я зацікавився Розою, і він довго й охоче розповідав мені, що "це ще зовсім девчонка", але вона "була чекісткою і сама розстрілювала", а за це їй "мають всипати", але вона "дуже красавиця" і "хлопці носять їй квітки"... Він також не відстав від інших і не пошкодував для неї найліпшого перстень... Пригадую, що він ще тоді сказав, що "шеф хоче її до себе взяти, але хлопці скорше її розстріляють, ніж живцем віддадуть"...

На другий день я опинився "на волі" і скоро забувся не тільки за свою пригоду, але й за її винуватця. І ось, наче з пущі спогадів, він став переді мною зі своїм драним картузиком і в розхристаній халамиді, як образ найбільшого гріха і нужди. Почуття жалю єдналося з якимсь іншим, яке відчувається тоді, коли ненароком розтопчеш

жабу, важким і огидним почуттям. Дивлячись на нього, сотні думок збудив у мізкові, але ні на одній не міг зупинитися.

— Шпик?—виринала одна думка.

— Але ж який він нещасний! — з'являлася друга.

І спитався просто:

— Чого хочете від мене?

Голова його схилилася ще нижче і я ледве що розібрав його відповідь.

— Третій день не їв нічого...

— Третій день не їли?.. А де ж ви були досі?..

— В таборі... Задротами...

— Що ж ви тепер, на Вкраїну?..

— Ні...

— А куди ж?

—Роботи шукаю...

— Ну, а по своїй спеціальності чому не йдете?

—Я би пішов з великою радістю, якби так...—гаряче, з якимсь мрійним захопленням сказав він і підвів голову. Глянув на мене і зупинився.

—Якби так що?—спитався я.

—Якби так штати не були заповнені, ато...

Чуття огиди лоскотливими мурашками задріботило по шкірі, щось обурююче наповнило собою груди і я, майже несвідомо, зробив крок вперед, але... але глянув і зупинився... З його безвиразних очей котилися великі краплисті сльози...

м. Львів,

1922 р., 20 січня

IX. Емігрант

—А-а-а-а!.. Доброго здоров'я, пане письменнику!.. Скільки лет!.. Скільки зім!..

Стояв проти мене на пішоході і енергійно вимахував руками. Здивовано оглядав його купецьке пальто, яке ледве що сходилося на товстому животі, дивився на його самозадоволене й зім'яте лице, на хитрі сірі очі й руду бороду й ніяк не міг пізнати.

— Та чево смотріте так?!

Засміявся й показав два золоті зуби. Ці зуби заставили мене пригадати давно минулі дні, ті дні, коли скорий наступ змінився панічним відступом, а несподівано страшний погром скінчився неминучим Збручем, де я бачився з ним останній раз...

—Якими вітрами, пане полковнику?—спитався я.

— Я ведь давно уж здесь! — відповів він.

—Десь працю маєте яку, чи що?

— Свойо собственное дело!..

— Ось як!..

— Что же вы думали? — плеснув мене по плечу. — Вот пайдьом ко мне і узнаете!..

Я став було відмовлятися, але він узяв мене під руку і потягнув за собою. Йдучи поруч мене, говорив щось про спекуляцію, про збут гривень на "чорній" біржі і про

якусь таємно-карточну гру.

— Промишляю помаленьку, — казав він мені, — сьак-так жітєльствую. Стариє вещи самая доходная статья...

— Які старі речі?—зацікавився я.

— Всяческіє... Всьо стариє запаси... Продаю помаленьку...

— Так, видно, вам ще не дуже-то кепськo приходитьсє... — закинув я йому.—Тепер багато нашого брата так просто голодує...

Він глибоко зітхнув:

— Что же, я емігрант простой і обикновенний... Я нікогдa не прикривался ніякімі ідеємі і нікогдa не думал бить міністром...

— А, так, — озвався я, — це правда, наскільки пригадую...

Він знову зітхнув і, понизивши голос майже до шепоту, говорив далі:

— Я, знаєте, не увлекался, а всьо старался, заботілся, приобретал...

В моїй голові виринули думки:

— Цікаво, як так справді цей вайлуватий фельдфебель царської армії міг стати революційним полковником?

Він наче відгадав мене і сказав:

— Многіє даже удівляються, как это я виворачіваюсь?.. Но я вам скажу, что нада бить с умом і тогда всьо харашо будет... Вот, например, все ви говорілі про Україну, а я наперьод знал, что это только так себе, только разгавори такіє...

Прийшли до якогось жидівського не то готелю, не то заїзду.

— Здесь я живу і работаю...—сказав він до мене.

Темним і довгим коридором прийшли ми до маленької, закиданої пляшками з-під "Starki", кімнати.

— Садітєсь! А я сейчас угощєніє достану...

— Дякую! Не треба! — відповів я, сідаючи на якогось поламаного стільця коло засміченого недокурками та засмальцьованими картами маленького столика.

— Етой ночі около этого стола 20.000 маречек стукнул... — всміхнувся він.

— Як так стукнули? — спитався я. — Виграли чи що?..

— Какое там выиграл!—скривився він. — Проїгрался вдризг... Слава Богу, всьо стариє вещи виручают!.. Вот посмотріте!..

Метнувся до ліжка, витяг з-під нього валізу й став виймати якісь пакунки. Взяв одного і поклав на стіл.

— Самое настоящее сукно... — всміхнувся гордо.

— Сукно?!

— Да!.. Самое настоящее... Я єво спас...

— Спасли?!

— Да, спас!.. Помніте, когдa ми отступалі через Чорнояр?..

— Так, пригадую...

— Ну, так вот в последній день нашево пребиванія там наші козаки сделали погром... Разбілі жидовськіє магазіни і сталі грабіть... Один козак схватіл себе вот эту

штуку сукна і стал удіраць... Я заметіл єво, вихватіл револьвер, остановит і отобрал от нево его сукно...

—Чому ж ви цього сукна не віддали власникові магазину?..

Він так і скипів:

—Ну, так знаєте! Какой же толк спасать і отдавать?! Ви только подумайте, что етот казак бил би его всьо равно где-нібудь погубіл, а я его спас і сохранил у себя до сіх пор...

— А що ви тепер думаете з ним робити?..

—Продам і буду іметь Гроші... Я ведь должен как-нібудь жить... Я ведь простой емігрант, обикновенний человек і нікогда не думал бити міністром, как другіє, которіє тепер голодають...

— Ваша правда!—сказав я йому і, вставши зі стільця, вклонився і мовчки вийшов з його кімнати. Він вибіг слідом за мною і, розмахуючи штукою "врятованого" сукна, кричав:

— Гнушаетесь, что?!.. Негодяї!.. Для чево же ви тогда видумані ету Україну?!.

м. Львів,

1922р., 7 лютого

[*] Мати Божа! (польськ.)

[†] Що це? (польськ.)

[‡] Матечки — сестри, монахині (польськ.).